

Kowalowski
Kołakovszki

????

Leszek Kotakowski

Patriotizmus és etnikai gyűlölet

Hölgyeim és uraim, drága barátaim,

Alig találok a megfelelő szavakat, amelyekkel kifejezésre juttathatom hálámat az engem ért rendkívüli megtiszteltetésért. A megtiszteltetés két okból is rendkívüli, egyrészt, mert általa nagyszerű társaságba kerültem – gondolok itt mindazokra, akik előttem ugyanebben a kitüntetésben részesültek, s akik szellemi irányításáért mindannyian a legnagyobb hálával tartozunk -, másrészt mert a díj adományozója Jeruzsálem szent városa, közös zsidó-keresztény kultúránk szellemi központja.

Csakhogy a hála és öröm érzésébe szomorúság vegyül, ugyanis egészségi okoknál fogva nem lehetek jelen ezen a jeruzsálemi ünnepeken. Amit mélyen fájlok.

Harminc évvel ezelőtt, 1977-ben, egy másik díjban részesültem: a Friedenspreis des deutschen Buchhandels vehettem át Frankfurtban. A díjátadásra mindkét esetben a könyvvásár keretében került sor, és mindkét alkalomnak a béke volt a témája. Előadásom címe akkor ez volt: „Gyűlöltre nevelés, méltóságra nevelés” Akkor a következő kérdésekre kerestem a választ:

hogy a gyűlölködés semmilyen körülmények között nem jogos,
hogy senki nem érdemel gyűlöletet,
hogy hatalmunkban áll gyűlölet nélkül élni,
hogy a gyűlölet elutasítása nem azonos a küzdelem, a küzdelemben való részvétel elutasításával.

Szeretném kifejteni ezeket a gondolatokat – amelyekre számos filozófus és tudós próféta tanításaiból tettem szert, és egyre közülük – az etnikai gyűlölködésre – részletesen is kitérnék.

Az etnikai gyűlölködés és a patriotizmus egymástól igen eltérő két jelenség, ámde mégsem annyira eltérő, mint amennyire első ránézésre hihetnénk. Bárki, aki etnikai gyűlölködés közepette él, hazafinak és igazságszerető embernek nevezi magát, csakhogy a hazafiságnak nem szükségszerű velejárója a más etnikai csoportok

gyűlölete. A patriotizmus fogalma épp ezért továbbí finomításra szorul.

A patriotizmus érzelmi töltetű emóció, valamely társadalmi közösséghez tartozás a mozgatórugója – ez jobbára egy etnikai csoport (bár ismerünk lokálpatriótákat is, akik egy város, falu vagy sportklub iránt éreznek érzelmi elkötelezettséget). A lényeg, hogy nem csupán egy bizonyos társadalmi közösséghez tartozásról szól ez az érzés, hanem benne van ennek a közösségnek az erőteljes támogatása is, valamint a jövőjével kapcsolatos felelősségérzet.

Az etnikai patriotizmus persze teljességgel összeegyeztethető az etnikai gyűlölködéssel; csakhogy utóbbi nem következik automatikusan az előbbiből. Lehet az ember jó hazafi, részt vehet különféle konfliktusokban, akár más nemzetekkel folytatott háborúkban is, még hozzá anélkül, hogy szükségszerűen gyűlölné az illető nemzeteket. Nem könnyű, de lehetséges.

Chesterton mondta valahol, hogy a hazafi meg akarja tisztítani nemzetét, a nacionalista ezzel szemben fehérre akarja meszelni. Igen találó megjegyzés. Ebben az értelemben többnyire mindannyian nacionalisták vagyunk: nem szívesen veszünk tudomást olyan történelmi vagy korabeli tényekről, amelyek rossz fényt vetnek a hazánkra; az ilyet igyekszünk a szőnyeg alá söpörni, netán olyaténképpen értelmezni, hogy közben ne szenvedjen csorbát a büszkeségünk. Igen, szinte valamennyien – ha szerencsére nem is mindannyian, akik résztvevői vagyunk az európai történelemnek – hajlamosak vagyunk az ilyesmire. Akadnak persze, akiknek mindennél fontosabb az igazság, még abban az esetben is, ha az árt az énképünknek vagy a jó hírünknek. Az ilyen embereket gyakorta illetik a hazafiatlanság vádjával, saját hazájuk ellenségének kiáltják ki, csakhogy számukra az igazság mindennél fontosabb. Ők alkotják a kisebbséget, többnyire mégis az általuk képviselt ügy az, amelyik végső soron diadalmaskodik.

A patriotizmusból az etnikai gyűlölködésbe viszonylag könnyű, ha nem is automatikus az

átmenet. Szerethetjük a hazánkat, kultúránkat, nyelvünket és nemzeti hagyományainkat anélkül, hogy szükségszerűen gyűlölnünk kellene szomszédainkat, vagy a hazánkban élő nemzeti kisebbségeket. Épp ellenkezőleg, egy jó hazafi többnyire nyitott a nagyvilág, a sajátján kívüli civilizációk felé. Európa történelme tele van gyűlölködéssel, háborúkkal, elnyomással, és a más etnikumok és vallások legvisszataszítóbb üldöztetésével. De a legnagyobb gyűlölködés és rémtettek idején is mindig akadt példa a toleranciára, egymás megértésére és nemzetközi együttműködésre irányuló igyekezetre. Mint az etnikai és vallási ellenségeskedés célpontja, a zsidóság minden kétséget kizáróan vezet a többi nemzet előtt – a soá történelmének borzalmait még ennyi évtized elteltével is felfoghatatlanok. De ez a borzalom, amely az emberiség történelmében talán minden eddigit fölülmúl, nem tekinthető a normális emberi élet modelljének.

Tudjuk, mi minden történt az elmúlt évtizedek során: a vietnami háború, a Kambodzsában lezajlott elmondhatatlan atrocitások, a szovjet birodalom összeomlása, a kaukázusi háborúk, az afrikai háborúk, a balkáni háborúk. Európa középső, nyugati és déli részén szemtanúi lehettünk számos konfliktusnak, és egyes régiók szuverenitási kísérleteinek (Skócia, Korzika, Katalónia, Baszkföld, Írország), de az Európai Unió területén belül nem fenyegettek új háborúk.

Az Európai Unió politikai testületként látszik működni. Létezik európai patriotizmus? Erősen kétlem. Patriotizmusra valószínűleg nincs is szükség az Európai Unió politikai és gazdasági működéséhez. Az Európai Unió számos intézmény hatalmas olvasztótégelye, amelynek további integrációja véget nem érő viták tárgyát

képezi, de éppenséggel nem a patriotizmus az az érzelmi viszony, amely az észteket, a portugálokat és a svédeket összeköti, és amely számukra az igazi szülőhazát jelenti.

A testvéri felebarátságra a legnagyobb mértékben szükségünk van – ez az az eszme, amely különféle vallási és filozófiai mozgalmak során az emberiség képzeletét vezérelte. Kanti értelemben vett szabályozó eszmeként van rá szükségünk, nem pedig olyan célként, amelyhez az odavezető ösvény technikai eszközök segítségével fellelhető. Az a meggyőződés, miszerint az emberek közötti testvériség intézményesíthető, nem más, mint baljóslatú utópia. Kis, önkéntes csoportosulások esetében, amilyenek egyes kolostorok, vagy a kibucok Izraelben, megvalósítható az önként vállalt testvéri közösség, de az intézményesült testvériség nem más, mint a Gulág, a rabszolgaság egy sajátos formája. De szükségünk van arra a meggyőződésre, hogy ez a mi világunk nem csupán szuverén államok összessége, amelyeknek egytől egyig megvan az egymással konfliktusban álló érdekeik és célkitűzéseik, ám amely ugyanakkor szellemi tér is, melynek mindannyian egyenlő jogú polgárai vagyunk. Abbéli hitünk, hogy a világ honpolgárai vagyunk, teljességgel összeegyeztethető a patriotizmussal, egy bizonyos nemzethez vagy faluhoz való kötődéssel. Ugyanakkor semmilyen formában nem egyeztethető össze az etnikai gyűlölettel. Tagadhatatlan, hogy szabályokkal és rendeletekkel a gyűlölködést nem lehet elpusztítani, de az arra irányuló igyekezet, hogy azt felvilágosítással igyekezzünk csökkenteni, nem reménytelen vállalkozás.

ANGOLBÓL FORDÍTOTTA: DEZSÉNYI KATALIN

